

No el poseu de cap per avall!

DAVID CASELLAS I GISPERT

Cada vegada més sento expressions que a mi em sonen molt estranyes i que no recordo que mai cap persona del meu entorn proper hagi dit espontàniament. Ara sembla que s'ha posat de moda de dir *boca per avall* i *boca per amunt*. Aquestes expressions, en la major part dels casos, em semblen innovacions pròpies d'una llengua estàndard imposada que només cerca la semblança amb la llengua castellana i una traducció fàcil. Això s'entén sobretot en el llenguatge publicitari, on sovint els anuncis de la televisió o la ràdio són pensats en llengua castellana i, en tot cas, posteriorment traduïts al català, amb la dificultat que els jocs de paraules que es fan en aquella llengua difícilment seran adequats en català.

En la meua llengua materna *les coses o els objectes* sempre s'han posat de *cap per avall* o de *cap per amunt*; mai no he sentit ningú que fes servir el mot *boca* referit a objectes:

«No posis el pot *cap per avall*, que pot vessar!» (i no pas: «No posis el pot *boca per avall*...»).

Però, és clar, referint-nos a un producte que conté el mot *boca* en el seu nom comercial (*Bocadèlia*), en la publicitat hi eliminariem el joc de paraules que l'enginyós publicista ha

pensat per a la llengua castellana, sense imaginar-nos que en la traducció al català no seria correcte d'aplicar-lo. Si diem *capgirar* un objecte, també sembla lògic que parlem del *cap* i no pas de la *boca* en les expressions que hi tenen relació. I, de fet, no ens referim a una part del cos humà, sinó que en català, el mot *cap* significa 'punta o extrem d'una cosa':

«Cap: Punta, extrem d'una cosa, especialment l'extrem superior. *El cap del nas, de la llengua. Els caps dels dits. El cap del fèmur. El cap i la cua d'una columna en marxa...*» (*Diccionari de la llengua catalana*, IEC).

Així, d'acord amb aquesta accepció, també fem servir *capdamunt* i *capdavall* o l'expressió *anar cap per avall* una cosa, en el sentit d'anar malament. Per tant, no ens ha d'estranyar que en català els objectes els colloquem *cap per amunt* o *cap per avall*.

Quan apliquem aquests mateixos conceptes a persones ajagudes, aleshores les expressions més genuïnes i més adequades varien força segons la parla dels diversos indrets: *de bocaterrosa* o *de panxa enlaire*; *de panxa per amunt* o *de panxa per avall* (*Diccionari català-valencià-balear*); *de panxa en amunt* o *de panxa en avall*, i *de cul en amunt* o *de cul en avall* (dit al País Valencià); *a bocons* o *de sobines*; *a bocadents*, *de boca a terra*... En canvi, quan les persones no estan ajagudes, sinó en posició invertida, farem servir *de cap per avall*.

D'acord amb els diccionaris normatius, també és possible d'emprar com a sinònimes *boca per avall* i *boca per amunt* (ja recollides en el diccionari Labèrnia i en la majoria de diccionaris posteriors). Ara bé, el fet que aquestes darreres expressions vagin fent desaparèixer les més genuïnes, em fa decidir clarament a favor de reivindicar totes les que són més genuïnes i pròpies de cada parlar. Així hem de dir:

«Estira't *de bocaterrosa*» (o *de panxa per avall*...) (millor que: «Estira't *de boca per avall*»).

«Estira't *de panxa enlaire*» (o *de panxa per amunt*...) (millor que: «Estira't *de boca per amunt*»).

«El gimnasta camina *de cap per avall*» (i no pas: *de boca per avall*).

Sens dubte, la reducció de totes les possibilitats expressives a unes d'úniques que tenen una forma completament calcada de les del castellà representa un empobriment més que evident per a la llengua catalana. Sobretot, hem de tenir en compte que el castellà fa servir una única forma per a referir-se a la situació en què es troben persones i coses, mentre que el català fa servir locucions diferents en un cas i en l'altre. Per tant, en cada cas hauríem de fer servir sempre les expressions més adequades i genuïnes de la nostra parla. ◆

Un envàs posat de cap per avall